Зад тогата на съдията:
Моралният сблъсък между „присъдите“ в социалните мрежи и презумпцията за невинност

Една присъда може да бъде произнесена в съдебната зала след разследване, доказателства и изслушване на страните. Друга се ражда за секунди — под снимка, кратко видео или публикация, която още не е проверена. Втората няма тога, няма съдебен протокол и не допуска право на защита, но понякога достига до хиляди хора и оставя след себе си последици, по-тежки от всяка обида. В дигиталния свят всеки може да посочи обвиняем, да произнесе присъда и да се присъедини към мнозинството. Въпросът е дали това ни прави по-справедливи, или просто по-бързи в осъждането.

Тогата на съдията е повече от символ на властта. Тя напомня за границите, които трябва да поставяме пред собствените си пристрастия, и за отговорността да решаваме според фактите, а не според шума около тях. Съдията е длъжен да изслуша, да провери и да прецени. В социалните мрежи често се случва обратното: виждаме само част от историята, усещаме гняв или възмущение и веднага решаваме кой е виновен. Така общественото мнение се превръща в съд без правила, а популярността на обвинението започва да изглежда като доказателство за неговата истинност.

Именно затова презумпцията за невинност е толкова важна. Тя означава, че човек, обвинен в престъпление, се счита за невинен, докато вината му не бъде доказана по установения от закона ред. Това не е привилегия за виновните, нито забрана да говорим за несправедливост. Това е защита срещу възможността страхът, предразсъдъкът или общественото възмущение да заместят доказателствата. Ако приемем, че обвинението само по себе си е достатъчно, всеки от нас може да се окаже осъден не заради доказана вина, а заради чуждо предположение.

В интернет информацията се разпространява бързо, но истината невинаги се разкрива със същата скорост. Кратък клип може да показва само последните секунди на конфликт. Снимка може да бъде извадена от контекста. Публикация

може да съдържа твърдение, което никой не е проверил. Въпреки това коментарите често звучат категорично: хората искат незабавно наказание, обявяват някого за лош човек и понякога призовават други да го унижават или заплашват. Когато всички повтарят едно и също, съмнението започва да изглежда като предателство, а призивът за проверка — като защита на виновния. Но справедливостта не се измерва с броя на харесванията.

Цената на прибързаната присъда може да бъде човешкият живот такъв, какъвто човекът го е познавал. Репутацията му може да бъде разрушена, близките му да бъдат въвлечени, работата и бъдещите му възможности да бъдат застрашени. Дори когато се появят нови факти или обвинението се окаже невярно, опровержението рядко се разпространява толкова широко, колкото първоначалното обвинение. Интернет помни, копира и препраща. Така човек може да остане белязан от съмнение, което никога не е било доказано. И дори никой да не го е осъдил юридически, обществото вече може да го е наказало.

Но би било несправедливо да отречем и другата страна. Социалните мрежи могат да дадат глас на хора, които дълго са били пренебрегвани, да разкрият проблеми и да насърчат институциите да реагират. Понякога публичността е единственият начин нечий сигнал да бъде чут. Затова не бива да избираме между безусловно доверие към всяко обвинение и безразличие към чуждото страдание. Можем да изслушаме човек, който твърди, че е пострадал, да го подкрепим и да настояваме за проверка, без да обявяваме предварително другия за виновен. Съпричастността и справедливостта не са врагове; те имат нужда една от друга.

Границата минава между това да търсим истината и това да се държим така, сякаш вече я притежаваме. Да поискаме разследване не е същото като да произнесем присъда. Да споделим проверена информация не е същото като да разпространим слух. Свободата на словото ни дава право да изразяваме мнение, но не ни освобождава от отговорността за последиците. Преди да напишем коментар или да натиснем бутона за споделяне, можем да се запитаме: Знам ли достатъчно? Представен ли е целият контекст? Бих ли говорил по същия начин,

ако човекът стоеше пред мен? А ако се окаже, че греша — ще мога ли да поправя вредата?

Може би най-трудното изпитание за човека не е да осъди очевидната неправда, а да запази мярка, когато всички около него настояват за незабавна присъда. Лесно е да се присъединиш към мнозинството; по-трудно е да поискаш доказателства, да признаеш несигурността си и да не превръщаш чуждата болка в зрелище. Зад всеки профил стои човек, а достойнството му не изчезва, когато името му стане тема на обществено обсъждане.

В съдебната зала тогата напомня, че властта да съдиш върви с отговорността да бъдеш справедлив. В социалните мрежи такава тога няма, но отговорността остава. Всеки от нас участва в създаването на среда, в която истината може да бъде търсена спокойно или погребана под гняв и слухове. Преди да произнесем своята дигитална присъда, трябва да си спомним: обвинението не е доказателство, мнозинството не е съд, а бързата реакция не е непременно смелост. Понякога най-справедливото решение е да не съдим, преди да сме разбрали. Защото зад всяка „присъда“ в интернет стои истински човек — и никой от нас не би искал собствената му невинност да зависи от броя на чуждите коментари.

Лариса Петкова Русинова